

ZMNE STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓINTÉZET

ELEMZÉSEK – 2010/3

1241 Budapest Pf.: 181 – Tel.: 432-90-92 – Fax:: 432-90-58

www.svki.zmne.hu

Barack Obama első elnöki éve

Barack Obama első elnöki évét alapvetően csalódottan fogadta és kritikusan értékelte a nemzetközi sajtó. Még ha számos ok miatt – túlzott belső és külső elvárások, túl sok örökölt probléma – nem is osztjuk az amerikai elnök tevékenységével kapcsolatban megfogalmazott kritikák egy részét, annyi kétségtelenül megállapítható, hogy az elnöknek a reményre, a nyitásra, az új kezdetre utaló hívószavait egyre inkább felőrlik a politikai és geopolitikai realitások.

Ha Obama külpolitikai világképét és gyakorlatát valamely korábbi amerikai elnökéhez kellene hasonlítani, talán meglepő módon két, egymástól távol álló személy villanhat fel előttünk: Jimmy Carter és Richard Nixon. Carterhez a történeti emlékezet liberális világképet társít, akinél az emberi jogok, a nemzetközi együttműködés, a békepolitika központi szerepet töltött be – ugyanakkor a gyengekezűséget és a külpolitikai kudarcok éveit legalább ilyen gyakran szokták vele kapcsolatban említeni. Richard Nixon külpolitikáját a réalpolitika elveinek megfelelően a geopolitikai realitások és képességek ideológiamentes mérlegelése és kihasználása jellemezte. Obama első elnöki évében ezekből számos elem visszaköszönt, bár természetesen a huszonegyedik század realitásai mások, mint a bipoláris korszakban.

Az első hivatali év külpolitikáját meghatározó nagyszabású beszédeiben – Prága, Kairó, ENSZ-közgyűlés – egy, az érdekek és értékek kölcsönös megértésén alapuló világkép sejlik fel, ahol az emberi jogok és a közös globális kihívások tekintetében az Egyesült Államok nemcsak partneri, de vezető szerepet is vállal. Ezeket fémjelzi a guantánamói fogolytábor felszámolásának bejelentése, az iszlám világ felé való nyitása, a nukleárisfegyver-mentes világ célkitűzése, valamint a klímakérdésben való nagyobb rugalmasság ígérete. A Nobel-békedíjat ezen ügyek képviselőjének jutalmául kapta meg Barack Obama. Ám meg kell állapítanunk: az elnök még ezekben a döntően szimbolikus jelentőséggel bíró ügyekben is kénytelen volt szembesülni a realitásokkal. Még mindig vannak foglyok Guantánamón az elhelyezésükkel kapcsolatos jogi-politikai viták miatt; a nukleáris non-prolifерáció terén még a részleges csökkentésről szóló bilaterális amerikai–orosz START-tárgyalások is nehezen haladnak; a klímakérdésben pedig egyrészt a belpolitikai gátak, másrészt a nemzetközi partnerek állják útját az eredményeknek. Kétségtelen ugyanakkor, hogy Obamának – valószínűleg többek között éppen ezeknek a szimbolikusnak tekintett kérdéseknek a napirendre tűzésével – egyetlen év leforgása alatt jelentősen sikerült javítania az Egyesült Államok megítélését a világban, különösen Európában és Ázsiában, de bizonyos mértékig még a muszlim országok körében is.

Kritikusainak egy része – azok, akik egy-egy probléma kapcsán keményebb és határozottabb fellépést várnak az amerikai elnöktől – gyakran veti Barack Obama szemére, hogy „naiv” és „romantikus”. A másik oldalon elégedetlenek azok is, akik a Bush-érát követően valamiféle „forradalmian új” stratégiai fordulatot vártak az új elnöktől. A bírálói azonban – mindkét oldalról – gyakran maguk is elfeledkeznek a realitásokról. Például arról, hogy Amerikai érdekei és az ezek eléréséhez rendelkezésre álló eszközök nem változtak az elnökváltással, s hogy Barack Obama elsősorban az amerikai érdekvédelem módszerét (pl. unilaterális helyett multilateralizmus) és stílusát (kevesebb ideológia) tudja módosítani, a külpolitikai prioritásokat jóval kevésbé. Emellett sokszor nem számolnak a partnerekkel, azok magatartásával és reakcióival (vagyis azzal, hogy például az amerikai–orosz, vagy az amerikai–iráni kapcsolatok döntő módon függnék Moszkva és Teherán magatartásától is). Végül nem számolnak azzal sem, hogy az Egyesült Államok 44. elnöke egy az 1990-es évtizedhez képest alapvetően megváltozott – Fareed Zakaria által posztamerikai világrendként aposztrofált¹ – nemzetközi környezetben került az ovális irodába. Egy olyan világrendben, melyben Amerika ugyan továbbra is az egyetlen teljes értékű globális hatalom, de amelyben a felemelkedő

¹ Zakaria, Fareed: First Chapter. The Post-American World. The New York Times, 2008. május 6.

(Kína, Irán) vagy újraerősödő (Oroszország) regionális nagyhatalmaknak saját környezetükben sokkal nagyobb a befolyásuk, mint az Egyesült Államoknak. Vagyis sok tekintetben Barack Obama az első olyan amerikai elnök a bipoláris világrend megszűnését követően, aki a gyakorlatban és rendszerszinten is kénytelen szembesülni azzal a ténnyel, hogy a világ multipoláris berendezkedésű, ahol feltörekvő hatalmi centrumok egyre erőteljesebb befolyással bírnak a regionális és globális ügyekre egyaránt. Mindehhez hozzátehetjük az előző elnöktől átvett külpolitika súlyos gyakorlati örökségét is: egy a világban népszerűtlen Egyesült Államok, két háború (Irak, Afganisztán), mélypontra jutott palesztin–izraeli viszony, iráni atomprogram, a felemelkedő Kína, egy a grúz–orosz háború miatt elhidegült Moszkva–Washington-kapcsolat. S akkor még nem is említettük a nemzetközi erőviszonyokat módosító világ-gazdasági válságot, amely már a kampány során átírta az elnökjelöltek programját (annak külpolitikai vonatkozásait is).

A nemzetközi politikában kevés tapasztalattal rendelkező Obama elnökválasztási kampánya során Zbigniew Brzezinski és más neves szakértők tanácsaira támaszkodott. Az illinoisi szenátor megnyilatkozásaiban külpolitikai elképzeléseinek középpontjába az Egyesült Államok vezető szerepének megújítását állította. Hangsúlyozta, hogy sem az izolacionista tradíció feléléstése, sem a világ „engedelmességre kényszerítése” nem jelent életképes alternatívát a jövőre nézve. Elnökjelöltként ígéretet tett az Egyesült Államok presztízsének helyreállítására a világban, az amerikai–orosz és az amerikai–kínai kapcsolatok javítására, az izraeliek és a palesztinok közötti béke megteremtésére, az Iránnal való viszony normalizálásának kísérletére, egy új Afganisztán- és Pakisztán-politikára, a klímaváltozás elleni harcra, sőt bejelentette azt is: elkötelezett egy atomfegyvermentes világ megteremtése mellett. Mindehhez azt is hozzátette, hogy olyan külpolitikai érdekérvényesítés és konfliktusmegoldás híve, ahol az első lépést a kétoldalú és multilaterális tárgyalások jelentik, s egyoldalú lépésekre vagy erőalkalmazásra csak ezek sikertelenségét követően kerülhet sor. Sokan még arra is számítottak, hogy az új elnök elődjénél nagyobb figyelmet szentel a Bush-korszak alatt elhanyagolt Latin-Amerikára és Afrikára. Az tehát már a kampány alatt érzékelhető volt, hogy a célok sokasága és az érdekérvényesítés új módja eleve hosszabbá teszi majd az eredményekhez vezető utat.

Számos kritikussal szemben úgy látjuk, hogy Barack Obama külpolitikai döntései előtt – a reálpolitika elveinek megfelelően – gondosan felméri és mérlegeli a politikai-hatalmi lehetőségeket, korlátokat és következményeket (hogy mindig helyesen-e, az más kérdés), az ideológiai megfontolásokat pedig háttérbe szorítja. Ezt tapasztalhattuk a két legjelentősebb potenciális geostratégiai vetélytársához, Kínához és Oroszországhoz fűződő viszony megközelítésében, de Irán kérdésében is. A döntéshozatali folyamatot tekintve ezt tapasztalhattuk Afganisztán esetében is, amennyiben a probléma komplexitásának megfelelően átfogóbb megközelítést hirdetett meg, és redukálta az elérendő célokat, ugyanakkor paradox módon stratégiai és belpolitikai végeredményét tekintve könnyen lehet, hogy elnökségének legrosszabb döntését hozta az amerikai katonai szerepvállalás nagymértékű növelésével.

A 2009 januárjában hatalomra került elnök első évének külpolitikai prioritásait az Egyesült Államok számára leglényegesebb és legakutabb problémát jelentő kérdések, vagyis afgán–pakisztáni helyzet, illetve Irán nukleáris programja képezték. Ez követte Oroszország és az amerikai–kínai viszony. Kritikussai ugyanakkor joggal vetik az elnök és adminisztrációja szemére, hogy e kérdések közül csupán az afgán–pakisztáni kérdésre vonatkozóan (2009. március² és december), illetve Oroszországgal kapcsolatban (2009. március³) került kidolgozásra viszonylag világos stratégia Washingtonban. Iránnal kapcsolatban csupán tapogatózó tárgyalásokra, illetve egy nemzetközi koalícióépítés-kísérletre került sor – meglehetősen csekély eredménnyel; Kína esetében pedig csupán a kapcsolattfelvételle.⁴

² Tólas Péter: Az új Afganisztán-stratégia esélyei. SVKI Elemzések, 2009/8.
http://193.224.76.4/download/svki/Elemzesek/2009/SVKI_Elemzesek_2009_8.pdf.

³ Az új amerikai Oroszország-politikáról. SVKI Elemzések, 2009/5.
http://193.224.76.4/download/svki/Elemzesek/2009/SVKI_Elemzesek_2009_5.pdf.

⁴ Varga Gergely: Az Egyesült Államok Ázsia – politikája: lemarad, ha kimarad. SVKI Elemzések, 2010/1.
http://193.224.76.4/download/svki/Elemzesek/2010/SVKI_Elemzesek_2010_1.pdf.

Hosszabb perspektívába helyezve a Barack Obama előtt álló legnagyobb külpolitikai kihívás az, miként tudja a három akut válságkezelést igénylő probléma megoldását (Afganisztán/Pakisztán, Irán, közel-keleti békefolyamat) összeegyeztetni a hosszú távú stratégiai kihívásokkal (Kína és általában Ázsia további erősödése, Oroszország újfajta expanziója, relatíve gyengülő és továbbra is fragmentált Európa). Miközben ugyanis a nyitás jegyében Obama mindhárom erőcentrummal (Kínával, Oroszországgal és Európával is) igyekezett a kétoldalú kapcsolatokat javítani, a konfliktusok alapját képező érdekellentétek nagy része továbbra is fennmaradt Washington és a centrumok között, akár a bilaterális jellegű kérdéseket, akár az említett három válságócot említjük.

Washingtonnak továbbra is Európa az első számú szövetségese és partnere a globális kihívások (gazdaság, pénzügyek, klímakérdés) és legfontosabb válságócok (Afganisztán/Pakisztán, Irán, Közel-Kelet) kezelésében. Ugyanakkor, ha az alapvető célokban és problémák megközelítésében közelebb is került az amerikaiak és az európaiak álláspontja, a teherviselés eloszlásában ez nemigen mutatkozott meg, akár az afganisztáni szerepvállalásról, akár a globális pénzügyi mentőcsomagról van szó. Oroszország és Kína esetében pedig az a legnagyobb probléma, hogy ott, ahol Washington leginkább számítana Moszkva és Peking segítségére – az iráni nukleáris program esetében –, ott a legkisebb az együttműködésre való hajlandóság a két nagyhatalom részéről. Az afganisztáni–pakisztáni kérdés esetében nagyobb ugyan az orosz és a kínai kooperációs készség, ennek értéke és haszna azonban nem olyan meghatározó a konfliktus kimenetele szempontjából, a közel-keleti békefolyamatban pedig Moszkva és Peking szerepe marginális a regionális szereplőkhöz és Washingtonhoz képest. Geopolitikai szempontból tehát paradox módon az izraeli–palesztin békefolyamat előmozdításában elvileg Washingtonnak jóval nagyobb lenne a mozgástere, mint akár az iráni, akár az afganisztáni–pakisztáni kérdésben. Az elnök külpolitikai játékterét azonban a gyakorlatban a külső szereplők, a nagyhatalmak és az érintett regionális aktorok mellett belpolitikai tényezők is jelentősen befolyásolják.

Ami a három közel- és közép-keleti válságóc megközelítését illeti, az ellenzéki republikánusok mellett a demokraták egy része is keményebb politikát képviselne, és a hagyományos amerikai külpolitikai vonal folytatását szeretné, vagyis a katonai megoldás erőltetését Afganisztánban, illetve a katonai opció lehetőségének erős hangsúlyozását (szükség esetén alkalmazását) Iránban, továbbá erős Izrael-barátságot a Közel-Keleten. Egyedül a demokrata párt balszárnya ösztönözné Obamát nagyobb változásokra a közel- és közép-keleti politikában, arról nem is beszélve, hogy a legbefolyásosabb lobbicsoportok is a hagyományos vonal megtartása felé nyomják az adminisztrációt a Kongresszuson és egyéb csatornákon keresztül. A fokozódó belpolitikai nehézségekre és csökkenő népszerűségére való tekintettel tehát Obama nagyobb belpolitikai kockázatot vállalva vagy kitart külpolitikájának reformelképzelései mellett, sőt felerősíti azokat, vagy több kompromisszumra fog hajlani a keményebb külpolitikát szorgalmazókkal, idővel egyre erőteljesebben relativizálva elnöki programjának hívószavát, a változás ígétét.

A tágabb Közel-Kelet

Az Obama-adminisztráció első évének külpolitikai mérlegét megvonó értékelések zöme sokat foglalkozik a Közel-Kelettel. Ebben nincs semmi meglepő: a régió volt a Bush-korszakban elindított, Amerika számára komoly presztízsveszteséget és mind nagyobb gazdasági nehézséget hozó terrorizmus elleni háború fő színtere. Az Egyesült Államok térségbeli hatalmi szerepének megerősítése, az itteni összekuszálódott viszonyok kezelése eléggé nagy kihívást jelentett az elnöki székért vetélkedő politikai szereplők számára. A demokrata színekben induló Barack H. Obama győzelme ebből a szempontból szerencsés választásnak tűnt. A muszlim családi kapcsolatokkal rendelkező, kemény munkával felemelkedő, diplomáját a Harvardon megszerző tehetséges politikus az első afroamerikai elnökként költözhetett a Fehér Házba. A példáján keresztül jól lehetett érzékeltetni, hogy Amerika a korlátlan lehetőségek, a demokrácia hazája. Mindez nem kis hatást gyakorolt az arab országok politikai közvéleményére. A sokfelé tapasztalható eufórikus hangulatot nem nagyon befolyásolta, hogy megjelentek olyan írások is, melyek emlékeztettek arra, hogy Obama az amerikai

establishment jelöltje, aki befolyásos gazdasági érdekcsoportok és a vezető médiák támogatását élvezzi.

A multilateralizmushoz való visszatérést szorgalmazó Obama közel-keleti prioritásai között első helyen állt a közvéleményben mind nagyobb ingerültséget keltő iraki háború befejezése. A régió más feszültségócai közül ezt követte az izraeli–palesztin viszony, az iráni hatalmi törekvések kezelése, az afganisztáni helyzet konszolidálása, a Bush-korszak unilateralizmusa nyomán a muszlim világban erősen megingott bizalom helyreállítása. Beszédeiben nagy hangsúlyt kapott a globális terrorizmus elleni harc folytatása, ahol a fő frontnak Afganisztánt és Pakisztánt tekintette. Obama annak idején az amerikai kongresszusban az afganisztáni beavatkozást támogatta, de az iraki háborúról szóló szavazáskor már a lépést ellenző kevesek közé tartozott. Kampányában azt ígérte, hogy megválasztása esetén egy kisebb, főképp technikai feladatokat ellátó kontingens kivételével az itt állomásozó erőket 16 hónap alatt kivonja az országból. Ezzel egyidejűleg a katonai műveletek súlypontját Afganisztánba kívánta áthelyezni. Az izraeli–palesztin viszonyt tekintve, melyet amerikai részről különösképp elhanyagolt területnek vélt, a két állam megoldás mielőbbi realizálását állította előtérbe. Irán esetében – habár nem zárta ki a katonai akciót – a közvetlen párbeszédet szorgalmazta, egy olyan nyomásgyakorlással kiegészítve, mely Teherán számára egyre magasabbra srófolná a nukleáris program folytatásának árát. Úgy vélte, hogy az iraki kivonulás kedvező lehetőségeket teremt a Damaszkusszal való konzultáció számára, mely esetleg eltávolíthatja Szíriát szoros szövetségétől, Irántól.

A jelzett prioritások realizálását tekintve az adminisztráció első évében az eredmények jócskán elmaradtak a várakozásoktól. A legegységelműbb sikert az iraki konszolidáció terén sikerült felmutatni, de azonnal hozzá kell tenni, hogy az ehhez vezető döntő lépések még a sokat kárhozott Bush-korszakban történtek. Tény ugyanakkor, hogy Barack Obama Irak kapcsán határozottan ellenállt mindazoknak – így David Petraeus és Ray Odierno tábornoknak is –, akik úgy vélték, hogy az iraki parlament által elfogadott kivonulási forgatókönyv túl gyors és túl kockázatos az Egyesült Államok számára, s volt bátorsága az iraki szuverenitás visszaállításának megkezdéséhez. A másik, kihatásában inkább felemásnak nevezhető siker az adminisztráció az Egyesült Államokról a muszlim világban kialakult kép kedvezőbbé tétele terén tudta felmutatni. A diplomáciai gesztusok és az iraki kivonulás megkezdése mellett ez nem kis részben az elnök sokakat magával ragadó fellépésének volt köszönhető. Már az nagy feltűnést keltett, hogy néhány nappal a hivatalba lépése után, 2009. január 27-én az első exkluzív interjút az al-Arabíja hírtelevíziónak adta. Ugyancsak fontos mozzanat volt, hogy Obama március 20-án üzenetben fejezte ki jókívánságait mindazoknak, akik a Noruz ünnepével köszöntik a perzsa időszámítás szerinti újszentendőt. Néhány héttel később, április 6-án Obama az ankarai parlament pulpitusát használta fel arra, hogy a bilaterális kapcsolatok mellett szóljon Amerikának az iszlám világgal való kapcsolatairól. Mindezek lépcsőfokok voltak a muszlim világhoz szóló beszédéhez, melyre június 4-én került sor a Kairói Egyetemen. Az elnök ezzel a fellépéssel akart új fejezetet nyitni az USA és a muszlim világ kapcsolataiban. Kijelentette, hogy az iszlám része Amerikának, s akárcsak Ankarában, itt is hangsúlyozta, hogy soha sem lesznek háborúban az iszlámmal. Az iraki háborút közvetve hibás döntésnek nevezte, s bejelentette, hogy 2012-re az összes amerikai alakulatot kivonják az országból. Az elnöki beszéd, mely úgyszintén taglalta a régió más feszültség-forrásaival kapcsolatos amerikai álláspontot, vegyes visszhangot keltett a térségben. Egyiptom és több más szunnita arab ország kormányzata üdvözölte a beszédet, Ali Khamenei iráni vallási vezető azonban úgy vélte, hogy az elnök szavait a tettei fogják minősíteni. Ugyanez volt a véleménye számos térségbeli ellenzéki szervezetnek. Az Amerikáról kialakított kép árnyaltabbá tétele érdekében tehát jelentős erőfeszítések történtek, de nyáron már eléggé világosan látszott, hogy több fontos kérdésben az addigi próbálkozások holtpontra kerülése erősen visszahat az Egyesült Államok térségbeli imázsára.

Az adminisztráció egyik látványos kudarca az egyik fő prioritásnak tartott izraeli–palesztin tárgyalások elindítására tett kísérlet volt. A kérdés fontosságát jól érzékeltette, hogy G. Mitchell volt szenátort kérték fel koordinátornak, aki a második intifáda kirobbanásának okait vizsgáló korábbi nemzetközi bizottság vezetőjeként mindkét fél bizalmát élvezte. Térségbeli témákat is érintve a februári müncheni biztonsági konferencián John Biden alelnök megerő-

sította a két állam megoldás melletti elkötelezettséget, de hozzátette, hogy a 2002-es arab béketerv pozitív elemeinek felhasználásával az arab államok és Izrael közti kapcsolatok átfogó rendezésére törekednek. A februári izraeli választások után márciusban Benjamin Netanjahu vezetésével felálló jobbközép koalíció elutasította egy palesztin állam létrehozását, s gazdasági békét ajánlott a Palesztin Hatóságnak. Az ellentéteket Obama és Netanjahu május 18-i washingtoni tárgyalásain sem sikerült feloldani. Említett kairói beszédében az elnök nagy nyomatékkal szólt egy palesztin állam létrehozásának, a településpolitikai leállításának, a gázai humanitárius helyzet javításának fontosságáról. Az elemzők azonnal kiemelték, hogy Obama nem terroristának, hanem egy olyan szervezetnek nevezte a Hamászt, melynek van bázisa a palesztinok körében. Ugyanakkor sürgette, hogy a Hamász ismerje el Izraelt, mondjon le az erőszakról, és tartsa be a korábbi megállapodásokat. Tíz nappal később a Bar Ilan Egyetemen tartott előadásában egy sor feltétel mellett Netanjahu lehetségesnek tartotta egy ideiglenes határokkal rendelkező palesztin állam létrehozását. Ezt követően azonban a frontok mindinkább megmerevedtek, a helyzeten Netanjahunak augusztusban az új építések megkezdésére bejelentett moratóriuma sem segített.

Az adminisztráció első éve iráni relációban sem hozta meg a kívánt eredményeket. Obama számára a Teheránhoz fűződő viszony alakulása eléggé kényes kérdés, mivel a mögötte álló befolyásos körök egy része Iránt geopolitikai szempontból mindig is jelentős tényezőnek tartotta. Az elnök beszédeiben többször is kifejtette, hogy az ország civilizációs vívmányait nagyban respektálják, s a diplomácia adta lehetőségek révén készek a két ország között közel három évtizede tartó feszült viszony normalizálására. De a terror támogatása, a fegyverkezés nagyban megnehezíti, hogy Irán az őt megillető helyet betöltse a nemzetek közösségében. Megfelelő kötelezettségvállalások mellett Teherán számára is nyitva áll a békés célú nukleáris technológiához való hozzájutás lehetősége, de a nukleáris fegyver kifejlesztésére irányuló szándék potenciális veszélyt jelent az USA és Izrael biztonságára nézve. Nem is szólva arról, hogy nukleáris fegyverkezési versenyt indíthat el a Közel-Keleten és a világ más részein. Washingtonnak azok a várakozásai, hogy a júniusi iráni választások után megindulhat egy dialógus Teherán nukleáris programjának korlátozásáról és az év végéig eredményt hozhat, részben Ahmedinedzsád elnökké történő újjaválasztása és az iráni belpolitikai fejlemények miatt nem realizálódott.

A kormányzat regionális külpolitikai vonalát a Bush-korszakkal összehasonlítva szembeötlő az ideologikus elemmel szemben a pragmatizmus felértékelődése. Az itteni rendszerek erőltetett demokratizálásának napirendről történő lekerülése a viszonyt nagyban javította olyan fontos stratégiai szövetségesekkel, mint például Egyiptom. A feltételrendszerben bekövetkező változások miatt a kilencvenes évek demokrata vonalához nem lehetett visszatérni. Az akkori politika két fontos pillére, Irak és Irán „féken tartására” és az arab–izraeli békefolyamat dinamizálására épült. A bagdadi baaszista rendszer megdöntése, a síita–szunnita hatalmi váltás, a palesztin autonóm terület kettészakadása új helyzetet teremtett, melynek eredményeként a regionális hatalmi átrendeződés felgyorsult. Mind meghatározóbb szereplővé lépett elő három nem arab állam, Törökország, Irán és Izrael. Ezzel párhuzamosan a vezető szunnita országoknak a folyamatokra gyakorolt befolyása gyengült. Az adminisztráció egy évének többnyire negatív mérlege összefügg azzal is, hogy a térségben zajló új folyamatokat nem vették kellőképp tekintetbe. A helyzetet még összetettebbé teszi, hogy az afganisztáni forogatókönyvet sok vonatkozásban át kellett írni, nem is szólva arról, hogy az elég ingatag fundamentumra épülő iraki stabilitás bármikor meginoghat. Nagyon kérdéses, hogy a három említett hatalmi tényezővel, közülük is elsősorban Iránnal és Izraellel szemben milyenek a világ első hatalmának érdekérvényesítési esélyei. Teherán befolyásának visszaszorítása nélkül Izrael továbbra is az autonóm terület megosztottságának fenntartásában, a valódi értelemben vett palesztin államiság megakadályozásában érdekelt, melyet egyes kormánytényezők amúgy is a legfőbb egzisztenciális veszélynek tartanak. Az elkövetkezendő időben az adminisztráció figyelmének egy jelentős részét az afganisztáni, pakisztáni színtérré, a terrorizmus elleni harcra kell fordítania. A Közel-Keleten a pragmatikus politika adta lehetőségekkel próbálja majd a mozgásterét kiszélesíteni. Ennek során Szíriával is rendszeresebb dialógus kezdődhet, mely perspektivikusan az izraeli politika számára is fontos lehet.

Afganisztán

Barack Obama hatalomra kerülésekor a szakértők számára már világos volt: ahhoz, hogy az Egyesült Államoknak reális esélye maradjon az afganisztáni háború megnyerésére, az új elnöknek öt kulcsfontosságú területen – a biztonság, a segélyezés és fejlesztés, a kábítószer-termelés, a társadalmi elégedetlenség és a regionális hatalmi ellentétek problémája – kell egyidejűleg látványos és gyors eredményeket elérnie.

A biztonsági helyzet romlását nem csupán a koalíciós erők katonai veszteségeinek látványos növekedése jelezte (2005 – 131, 2006 – 191, 2007 – 232, 2008 – 294, 2009 – 520 halálos áldozat), de legfőképpen az, hogy 2005 óta jelentősen bővültek Afganisztánnak azok a területei, melyeken állandónak tekinthető a Pakisztánból rendszeres utánpótlással rendelkező, önmagukat újjászervező kormányellenes erők katonai jelenléte. Lassan haladt az afgán hadsereg és a rendőrség – eleve későn megkezdett – kiképzése is, vagyis azoknak az erőknek a felkészítése, amelyek biztosíthatják az állami erőszak-monopóliumot a nemzetközi erők kivonulása után.

A szakértők a segélyezés és fejlesztés kapcsán is felhívták az új elnök figyelmét a legfontosabb problémákra. Nevezetesen arra, hogy 1. a katonai kiadások mellett eltörpülnek a civil fejlesztésre és diplomáciai megoldásokra fordított összegek; 2. a felajánlott segélyeknek csupán egy része érkezik meg az országba; 3. a beérkező segélyek mintegy 40 százaléka vállalati haszonként, szakértői vagy tanácsadói fizetésként visszavándorol a donor országokhoz; 4. a fennmaradó hányad tetemes részét pedig elnyeli az afganisztáni korrupció. Az új adminisztráció persze nyilvánvalóan tisztában volt és van azzal, hogy az afganisztáni segélyezéssel kapcsolatos problémák általánosak – ha tetszik: nemzetközies –, miként általános az afgán gyakorlat is. A problémák súlyosságának afgán helyi értékét – a politikai figyelmen kívül – legfeljebb az adja, hogy a segélyezés általánosan hibás gyakorlata ebben az esetben a világ egyik legszegényebb államát sújtja, s itt a hirdetett elvek és a gyakorlat diszkrpanciái jóval látványosabbak és szembeötlőbbek, mint a világ más tájain.

Barack Obama és csapata az afganisztáni kábítószerkérdés kezelése kapcsán is ellentmondásokkal szembesült. Immár évek óta Afganisztánban állítják elő a világ ópiumtermelésének 92 százalékát (2004-ban 4000, 2005-ben 6100, 2007-ben 8100, 2008-ban 7600, 2009-ben 6900 tonnát), s az ópiumtermelés és a kábítószer-kereskedelem elsősorban a kormányellenes felkelőknek hajt egyre nagyobb hasznot. A kábítószer-termeléssel és kereskedelemmel együtt jár a szervezett bűnözés és az állami korrupció. És folytathatnánk... Vagyis indokoltnak tűnhet a termeléssel szembeni fellépés. A másik oldalon viszont sok szakértő már régóta kontraproduktívna ítéli az ültetvények felszámolását. Elsősorban azért, mert eddigi felszámolásuk sem befolyásolta lényegesen az afgán kábítószer-termelés volumenét, ellenben egyértelműen a koalíciós erők ellen hangolta és a kormányellenes erők mellé állította a megélhetési forrásuktól megfosztott afgán parasztokat. Nem is beszélve arról – tették hozzá –, hogy a termelés felszámolása vagy radikális csökkentése csak tovább mélyítette az afgán társadalom szegénységét, mivel az ópiummák-termelés és -kereskedelem teszi ki az afgán GDP egyharmadát.

Az említett problémák, valamint a nemzetközi közösség által támogatott Hamid Karzai kabinetjének gyenge teljesítménye az *Asia Foundation* felmérései szerint oda vezettek, hogy az afgánok körében 2004 és 2008 között radikálisan (64-ről 38 százalékra) csökkent azok aránya, akik szerint az ország ügyei jó irányba, míg a másik oldalon 11-ről 32 százalékra nőtt azoké, akik szerint egyértelműen rossz irányba mennek. Tény ugyanakkor, hogy a korábbi Afganisztán-politika tarthatatlanságát már George W. Bush elnökségének utolsó évében felismerte Washington, így Barack Obamának számos területen az elődje időszakában megfogalmazott változtatásokat kell(ene) megvalósítania.

Ami pedig a regionális összefogás lehetőségét illeti: Obamának is szembesülnie kellett azzal, hogy Afganisztán a környező nagyhatalmak (Pakisztán, Irán, Oroszország, India, Kína) egymás közötti és az Egyesült Államokkal folytatott regionális játszmájában csak mellék-hadszínként (elég csupán a Kasmír miatti pakisztáni–indiai, a regionális vezető szerep miatti kínai–indiai, vagy a teheráni atomprogram és közel-keleti befolyás miatti amerikai–iráni ellentétekre gondolnunk). Vagyis az afganisztáni probléma kezelését előmozdító „regional owner-

ship” megvalósulása döntően attól függ, hogy a washingtoni adminisztráció milyen célok elérése érdekében kívánja mozgósítani a szereplőket, illetve szerepvállalásukért cserébe milyen ellenszolgáltatásokat kínál majd nekik. Márpedig sem 2009 elején, sem pedig napjainkban nem igazán tud olyan ellenszolgáltatást felajánlani a szereplőknek, melyet egymás közötti játszmáikban valamennyien nyereségnek könyvelhetnének el.

Amennyiben megkíséreljük számban venni az Obama-adminisztráció Afganisztán-politikájának új elemeit, mindenekelőtt két dologra kell felhívunk a figyelmet. Egyrészt, hogy az új elnök már a kezdetektől konzekvensen afgán–pakisztáni problémaként kezeli az afgán kérdést. Olyan problémaként, melyben Pakisztán megoldatlan belső problémái (mindenekelőtt az Északnyugati Határtartomány és pakisztáni központi kormány közötti politikai és fegyveres harcok) elválaszthatatlanok, sőt sok tekintetben fontosabb tényezői az afgán-megoldásnak, mint a stratégiai-geopolitikai szempontból jóval jelentéktelenebb Afganisztán. Másrészt arra, hogy az elnök 2009 decemberében – amikor a februári első csapaterősítést követően újabb 30 ezer amerikai katona Afganisztánba vezénylése mellett döntött – bejelentette azt is: Washington 2011 júliusában megkezdi katonáinak kivonását az országból. Bár a kivonulási céldátum Obama általi kijelölését sokan elsősorban az európai szövetségesek támogatásának megnyerése érdekében tett politikai-taktikai lépésnek tekintik, megítélésünk szerint az jóval több annál. Lényegében annak egyfajta elismerése, hogy bár az afganisztáni probléma továbbra is fontos, de nem stratégiai jelentőségű kérdés az Egyesült Államok számára.

Az Obama-adminisztráció Afganisztán-politikája kapcsán sokan több további változásra is felhívják a figyelmet. Például arra, hogy a jelenlegi elnök számára mindenekelőtt az afgán állam stabilitása fontos, s elődjénél jóval nagyobb pragmatizmussal tekint arra, milyen politikai keretek között valósul ez meg. E tekintetben nem csupán a demokrácia exportjának neokonzervatív céljáról való lemondást tartják fontosnak, de annak felismerését is, hogy a nemzetközi koalíció sikere nem csupán a kabuli kormány, hanem az afgán társadalom elégedettségétől is döntő mértékben függ. Mindezek kétségtelenül jellemzői az Obama-kormányzat Afganisztán-stratégiájának, de hozzá kell tennünk, hogy ezeket – George W. Bush elnökségének utolsó évében – a korábbi washingtoni adminisztráció is felismerte (pl. a Pentagon már 2008 nyarán tapogatózó lépéseket tett a mérsékelt tálibokkal való megegyezésre), még ha a gyakorlatban nem is volt képes eredményes lépéseket tenni érvényesítésük érdekében.

Meg kell jegyeznünk ugyanakkor azt is, hogy számos kérdésben egyelőre az új adminisztráció sem volt képes szakítani elődje politikájával. Nyilvánosság előtti felszólalásaiban például még Barack Obama is elsősorban a terrorizmus elleni küzdelem keretei között értelmezi az Egyesült Államok és a nemzetközi közösség afganisztáni misszióját, jóllehet előtte is ismert, hogy a kormányellenes erők rendkívül különböző motívumok miatt fogtak fegyvert és harcolnak a kabuli központi kormányzat és a nemzetközi koalíció ellen.⁵ Márpedig a terrorizmus elleni küzdelem, mint egységes értelmezési keret, nem túl szerencsés megközelítés egy olyan helyzetben, amikor a különböző motivációjú kormányellenes erőkkel szemben eltérő politikát kellene folytatnia a nemzetközi közösségnek, hogy egyáltalán esélye legyen egy viszonylagos politikai stabilitás kialakítására és a jelenlegi kedvezőtlen folyamatok megváltoztatására. De ellentmondások fedezhetők fel az Obama-adminisztráció stratégiája és politikai gyakorlata között az Afganisztánban elérendő katonai célok tekintetében is. Míg ugyanis a stratégiák joggal fogalmazzák meg, hogy a probléma megoldása kapcsán a nemzetközi közösség legfontosabb katonai teendője az afgán biztonsági erők (hadsereg, rendőrség) létszámának és kiképzettségének emelése, az afganisztáni amerikai katonai kontingens 2009 decemberében elrendelt 30 ezer fővel való emelése inkább Bush-adminisztráció és David Petraeus iraki ún. surge-politikájára emlékeztet. Márpedig – s bírálói szerint ez Obama Afganisztán-politikájának egyik legfőbb tévedése – az iraki és az afgán belső társadalmi-politikai viszonyok messzemenően különbözőek (az afgán társadalom az irakinál elmaradottabb, szegényebb és széttagoltabb, a központi afgán kormány legitimitása és elfogadottsága az iraki-

⁵ Közöttük ugyanis éppúgy találunk iszlám nacionalistákat és hatalomra törő hadurakat, mint az ópiummák-termelés elleni fellépés következtében egzisztenciájukat veszítő „megélhetési lázadókat”, s persze az al-Káidával ideológiai vagy operatív kapcsolatokat ápoló arab és más külföldi fanatikusokat is.

nál jóval gyengébb). Ráadásul a nemzetközi katonai kontingens 2005 óta végrehajtott létszámemelései a tapasztalatok szerint eleddig csak fokozták a fegyveres konfliktusok, illetve a civil áldozatok számát Afganisztánban, ami jelentős mértékben rontotta a nemzetközi koalíció társadalmi megítélését az országban. Vagyis az Egyesült Államoknak és a nemzetközi koalíciónak – az afgán biztonsági erők megerősítése mellett – a segélyezés hatékonyságának javítására és a politikai stabilitás politikai-gazdasági eszközök révén való megteremtésére is nagyobb figyelmet kellene fordítania. Az Obama-adminisztráció előtt álló legnagyobb kihívás ugyanis Afganisztánban az, hogy a konfliktus katonai kezelése mellett képes lesz-e kidolgozni egy olyan autentikus belpolitikai megoldástervezetet, amelyből kiindulva biztosítható az ország viszonylagos stabilitása.

Európa, a NATO és Oroszország

Barack Obama első elnöki éve után megállapíthatjuk, hogy a Bush-korszakban a „rég” és az „új” Európa, valamint az Oroszország és Európa nyugati fele között meglehetősen látványossá vált politikai választóvonalak elhalványultak. Ennek összetett okai vannak. Ami a vezető nyugat-európai nagyhatalmakhoz, elsősorban Németországhoz és Franciaországhoz való viszonyt illeti, egyrészt jelenleg nincs az irakihoz hasonló éles szembenállást kiváltó konfliktus, másrészt Obama szinte töretlen nyugat-európai népszerűsége miatt még az egyébként meglévő viták sem tűnnek annyira kiélezettnek. Kelet-Közép-Európa viszont korábbi súlyának leértékelődését percepiálta a Bush-korszakhoz képest. Ennek leglátványosabb jeleként a Lengyelországba és Csehországba tervezett rakétavédelmi rendszer 2009. szeptemberi revízióját szokás említeni, melyet az érintett kelet-közép-európai szövetségesek meglehetősen kritikusan fogadtak.⁶ Az orosz–amerikai kapcsolatokban pedig az „újraindítás” jegyében óvatos enyhülés volt tapasztalható. Vagyis – röviden és némileg leegyszerűsítve – Washington és Nyugat-Európa között, illetve Washington és Moszkva között javultak, Közép-Kelet-Európa és Washington között pedig némileg gyengültek a kapcsolatok, ami a Bush-korszakhoz képest egy kiegyensúlyozottabb kapcsolatrendszer eredményezett az Európa különböző régióhoz való viszonyt illetően.

Barack Obama az európai szövetségesekre, illetve az Európai Unióra, mint legfontosabb globális partnerre kíván támaszkodni. A globális ügyeket tekintve az év elején a nemzetközi gazdasági-pénzügyi válság kezelése volt a fókuszban, ám a szigorúbb pénzügyi szabályozás és a globális pénzügyi mentőcsomag kérdésében csak sovány kompromisszumokra futotta. Míg az előbbiben az Egyesült Államok, az utóbbiban az EU állt ellen.⁷ A klímakérdésben, ami az év végi koppenhágai csúcsertekezlet alatt került a figyelem középpontjába, az amerikai hozzáállás változása miatt az Európai Unió és Amerika álláspontja jelentősen közeledett, bár ennek értékét erősen viszonylagossá teszi az a koppenhágai kudarc nyomán nyilvánvalóvá lett tény, hogy a fő törésvonal klímaügyben már nem az Egyesült Államok és a világ többi része között van, hanem a fejlett és a fejlődő országok között.

Meglehetősen ellentmondásosan formálja a transzatlanti viszonyt egy másik olyan globális kérdés is, amelyet Barack Obama felkarolt, nevezetesen a nukleáris fegyverekkel kapcsolatos politika. Miközben az európai közvélemény nagy része támogatja az amerikai elnök ez irányú erőfeszítéseit, az európai szövetségesek politikai vezetése már jóval kevésbé lelkes az ügy iránt. Franciaország, és kisebb részben Nagy-Britannia, a két nyugat-európai atomhatalom ugyanis továbbra is meg kívánják őrizni nagyhatalmi státusuk e szimbólumát, a többi európai szövetséges pedig az Európa számára nyújtott amerikai biztonsági garancia meggyengülését látná a nukleáris fegyverek szerepének látványos csökkenésében. A nukleáris fegyverek kérdése egyben az egyik fontos ütközőpontja a készülő új NATO-stratégiai koncepciónak, melynek 2010 végére tervezett elfogadása alighanem komoly próbatétele lesz az észak-atlanti szövetségnek.

⁶ Lásd: Nyílt levél az Obama-adminisztrációhoz Kelet- és Közép-európából. In A nyolcaktól a huszonkettekig. Nemzet és Biztonság, II. évfolyam 8. szám. 2009. október, 76–82. o.

⁷ Varga Gergely: Obama Európai körútja. SVKI Elemzések, 2009/7. http://193.224.76.4/download/svki/Elemzesek/2009/SVKI_Elemzesek_2009_7.pdf.

A NATO jövőjét és a szövetséghez való amerikai hozzáállást azonban – megítélésünk szerint – ennél is jobban meg fogja határozni az afganisztáni misszió. Az európai szövetségesek nagy része Barack Obamának is nemet mondott a nagyobb mértékű afgán szerepvállalásra, a rettentő lassan és nagy viták után november végén, december elején meghirdetett amerikai csapaterősítés és a benne foglalt kivonulási dátum tervezet pedig csak megerősítette az európaiaknak az egész misszióval kapcsolatos aggályait. Kérdés azonban – s nem csupán Afganisztán kapcsán, de általában is –, hogy az európaiak ilyen típusú ódzkodásai-ból hosszú távon milyen következtetéseket von le az Obama-adminisztráció, amely már a kezdetektől nagyobb szerepvállalást igényel Európától.

Az iráni nukleáris program kapcsán Obama tárgyalásra irányuló kezdeményezései következtében jelenleg nagyon szoros az amerikai–európai együttműködés, az Egyesült Államok által szorgalmazott erőteljesebb szankciók mögé is minden bizonnyal felsorakoznának Európa vezető hatalmai, ám ha idővel mégis katonai akcióra kerülne sor akár Izrael, akár az Egyesült Államok részéről, annak támogatottsága minden bizonnyal eltérő lenne az Atlanti-óceán két partján.

Kül- és biztonságpolitikája szempontjából a nyugat-európai szövetségesek mellett Törökországot is jelentős tényezőnek tekinti a jelenlegi washingtoni adminisztráció. Ankara regionális hatalomként és közvetítőként fontos szerepet játszik, illetve játszhat a jövőben az izraeli–szíriai és az izraeli–palesztin békefolyamatban, de Irak és Irán viszonylatában, sőt a kaukázusi és közép-ázsiai térségben is számolni kell vele. Emellett Oroszországgal szembeni ellensúlyként is fontos az Obama-adminisztráció számára, hogy az amerikai–török regionális együttműködés szoros maradjon. A korábban szoros török–izraeli kapcsolatokban mutatkozó repedések, illetve Ankara erősödni látszó együttműködése Teheránnal, továbbá ennek regionális kihatásai azonban a jövőben megnehezíthetik Washington helyzetét. Ráadásul az Európai Unió változatlanul elutasító magatartása a török EU-tagsággal kapcsolatban gyengítheti Ankara nyugati orientációját.

Az orosz–amerikai kapcsolatok Obama első évében a „reset” gomb jegyében teltek. Az először Joe Biden alelnök által közel egy évvel ezelőtt használt kifejezés a kétoldalú kapcsolatok 2008. augusztusi grúz háborút követő befagyása után az újraindításra, az együttműködés új alapokra helyezésére utal. A Bush-korszak újfajta „feltartóztatási politikája” és a putyini „szuverén” demokrácia megerősödése számos konfliktust eredményezett a két hatalom között, amelyekből a legfontosabbak a lengyel- és csehországi rakétavédelmi rendszer, Ukrajna és Grúzia NATO-tagsága, valamint az iráni nukleáris program kérdéseihez fűződtek.⁸ Obama – elődje politikáját átértékelve, tekintettel a hosszú távú amerikai–orosz együttműködésre és az iráni kérdésre – alapos revízió alá vette a rakétavédelmi rendszert, Ukrajna és Grúzia NATO-tagságának kérdését pedig levette napirendről. Emellett a júniusi moszkvai találkozáson megállapodás született arról, hogy a stratégiai nukleáris fegyverek további csökkentéséről szóló START–II szerződés minél előbbi tető alá hozása érdekében intenzív tárgyalásokat folytatnak. Obama kezdeményezéseivel érezhetően javult a légkör a két nagyhatalom között, ám az eredmények ez esetben is késnek. A START–II szerződés az elemzők szerint 2010 folyamán aláírásra kerül, de a vártnál lassabban haladnak a tárgyalások. Irán esetében Oroszország a korábbiakhoz képest együttműködőbbnek mutatkozik: ezt nemcsak az Iránnal szembeni kritikusabb nyilatkozatok mutatják, de például az is, hogy megíúsult az orosz rakétavédelmi rendszerek korábban tervezett Iránnak történő eladása is. Ugyanakkor továbbra sem lehet számítani Moszkva együttműködésére keményebb ENSZ-szankciók meghozatalában, bár megjegyzendő, erre vonatkozólag Peking részéről sincs meg a szükséges politikai akarat.

Az amerikai–orosz kétoldalú kapcsolatokra jelentős befolyással lehet még az ukrainai elnökválasztás eredménye. Annyi nagy valószínűséggel megállapítható, hogy akár Timosenko, akár Janukovics nyer, Kijev az elmúlt időszakhoz képest nagyobb mértékben fog Moszkva irányába tájékozódni, inkább csak a közeledés mértéke és minősége a kérdés. Ukrajna

⁸ Rácz András, Tálás Péter, Varga Gergely: Amerikai–orosz csúcstalálkozó: javuló kapcsolatok áttörés és meglepetések nélkül. SVKI Elemzések, 2009/16.
http://193.224.76.4/download/svki/Elemzesek/2009/SVKI_Elemzesek_2009_16.pdf.

jövőbeni orientációja, illetve Washingtonnak a majdani új kijevei vezetéshez való viszonya a kelet-közép-európai szövetségesek számára is jelzésértékű lehet az orosz–amerikai geopolitikai játszmák aktuális állásának felmérése szempontjából. A legjelentősebb konkrét eredményt Obamának talán az afganisztáni misszióval kapcsolatban sikerült Moszkvában elérni. Oroszország ugyanis hozzájárult, hogy utánpótlás biztosítása céljából az amerikai katonai repülőgépek használhassák a légterét. Ez az eredmény azonban korántsem lesz elegendő arra, hogy az afganisztáni háború menetét döntő mértékben befolyásolja.

Kelet-Ázsia

Az elmúlt évekhez hasonlóan a világgazdasági válság közepette is a kelet-ázsiai érség maradt a világgazdaság legdinamikusabban fejlődő régiója. A gyengélkedő gazdasággal, óriási ikerdeficittel és növekvő államadóssággal küszködő Amerika számára kulcsfontosságú gazdasági partner a térség. A kétoldalú kereskedelmi kapcsolatok Kína mellett elsősorban Délkelet-Ázsia országaival bővültek dinamikusabban az elmúlt időszakban, s a térség felértékelődésének jeleként Obama volt az első amerikai elnök, aki részt vett az ASEAN csúcsertekezletén. Mindemellett Obama Ázsia-politikáját alapvetően a három legerősebb ázsiai hatalomhoz, Kínához, Indiához és Japánhoz fűződő kapcsolatok határozzák meg a válságkezelést igénylő területek (pl. Afganisztán, Irán, Észak-Korea) mellett. Obama alapvetően elődje politikáját folytatva pragmatikusan és kevés nyílt konfliktust felvállalva közeledett e három meghatározó jelentőségű hatalomhoz.

A pragmatizmus leginkább a Kínával fennálló kapcsolatokra volt jellemző. Az amerikai elnök láthatóan el akarta kerülni az élesebb konfrontációt hivatali idejének első évében, ami szembetűnően mutatkozott meg novemberi kínai látogatásán is. 2009 folyamán az olyan vitás kérdésekben, mint a kereskedelem- és árfolyam-politika, az emberi jogok és a klímakérdés, gyakorlatilag semmilyen előrelépés nem történt, de az amerikai–kínai csúcstalálkozóig ezek nem okoztak élesebb törést Washington és Peking viszonyában. A csúcstalálkozó óta azonban több jel mutat arra, hogy az amerikai–kínai kapcsolatok minősége inkább romlani fog az elkövetkezendő időszakban. A két ország közötti viszony már a közvetlenül a novemberi látogatást követően lehűlni látszott: a Tajvannak eladott amerikai fegyverek, a koppenhágai csúcsertekezleten tanúsított merev kínai álláspont, valamint a kínai emberi jogi helyzet miatt decembertől fellángolt viták jelezték, hogy a bemutatkozó látogatáson mutatott szívélyesség inkább csak a felszín. Kérdés persze, hogy az említett viták csupán taktikai fogáskeresések-e a két nagyhatalom között, vagy egy tartósabb stratégiai összeakaszkodás bevezető lépései. Megítélésünk szerint inkább az előbbiről van szó, amiben komoly szerepet játszik az amerikai elnök jelenlegi kényes belpolitikai helyzete is. Kereskedelmi-pénzügyi téren ugyanis csak akkor van esély komolyabb konfrontációra a közeljövőben, ha a két országban tovább erősödnek a protekcionista hangok. Egy ilyen konfrontáció azonban egyik nagyhatalomnak sem igazán érdeke. A biztonságpolitikai kérdések terén is többnyire kiszámíthatók az álláspontok. Észak-Korea esetében arra lehet számítani, hogy Peking továbbra is mérséklően fog hatni a phenjani vezetésre, de továbbra is segédkezet nyújt majd a rezsim fennmaradásához. Tajvan kérdése kapcsán az amerikai fegyverüzlet nem érinti Washingtonnak azt az álláspontját, hogy a gyakorlatban elismeri az egy Kína elvet. A felek között előreláthatóan egyedül az iráni szankciók kérdése az, amely a közeljövőben megterhelheti a kétoldalú kapcsolatokat.

A biztonságpolitika terén India továbbra is alapvetően két szempontból fontos Washington számára: hosszú távon Kínával szembeni hatalmi ellensúlyként, másrészt az afganisztáni–pakisztáni konfliktus miatt.⁹ Barack Obama első elnöki éve alatt azonban a kétoldalú biztonsági együttműködés fejlődése megtorpanni látszott.¹⁰ Egyrészt azért, mert az amerikai elnök nem olyan egyértelmű támogatója az Indiával folytatott nukleáris együttműködésnek,

⁹ Háda Béla: Az indiai biztonság- és védelempolitika alapvonalai. SVKI Elemzések, 2009/1. http://193.224.76.4/download/svki/Elemzesek/2009/SVKI_Elemzesek_2009_1.pdf.

¹⁰ Varga Gergely: Az Egyesült Államok Ázsia-politikája: lemarad, ha kimarad. SVKI Elemzések, 2010/1. http://193.224.76.4/download/svki/Elemzesek/2010/SVKI_Elemzesek_2010_1.pdf.

mint elődje volt, másrészt azért, mert a túlságosan szívélyesnek tűnő kínai–amerikai novemberi nyilatkozatok egyfajta bizalmatlanságot okoztak Újdelhiben. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy miközben India fontos regionális partnere az Egyesült Államoknak az afganisztáni–pakisztáni konfliktusban, az al-Káida és a tálibok elleni küzdelemben, egyben komoly teher-tétele is ennek. Pakisztán ugyanis Indiától való félelme miatt viszonyul továbbra is meglehetősen ambivalensen a különböző tálib frakciókhoz és muzulmán terrorista szervezetekhez, most nem is beszélve arról a veszélyről, melyet az India elrettentésére szolgáló nukleáris fegyverek jelenthetnek egy erős bizalmatlansággal terhelt biztonságpercepció esetén. Washington tehát nem támaszkodhat erőteljesen Újdelhi közreműködésére a tálibok elleni küzdelemben, sőt, amint azt a 2008 végi mumbai terrorcselekmény is mutatta, éppenséggel neki kell mérséklően hatnia Indiára. Ugyanakkor fennáll a veszélye annak is – miként arra Robert Gates amerikai védelmi miniszter is utalt január közepi dél-ázsiai útján¹¹ –, hogy egy esetleges hasonló méretű újabb terrorcselekmény esetén Washington már nem lesz képes Indiát visszatartani egy erőteljesebb válaszcsoporttól, alapjaiban nehezítve meg ezzel a tálibok elleni küzdelmet. Tekintettel arra, hogy India támogatására sem a nukleáris non-prolifерáció kérdésében, sem a kereskedelmi kérdésekben, sem pedig klímaügyben nemigen számíthat Barack Obama, nehéz lesz olyan területet találni, ahol minőségi előrelépés következhet be az amerikai–indiai kétoldalú kapcsolatokban.¹²

Kína és India mellett természetesen a hagyományos szövetségessel, Japánnal való kapcsolatok minősége meghatározó jelentőségű. Komolyabb törés egyelőre nem fenyegeti a két ország biztonsági együttműködését, amelynek sarokköve az amerikai okinavai katonai jelenlét, ám a Japán fokozatos biztonsági önállósodására, a japán nemzeti érdekek karakteresebb nemzetközi megjelenítésére vonatkozó trend vélhetően tovább fog erősödni.¹³ A koreai félsziget politikai jövője és Kína regionális hatalmi politikája lesznek a leginkább meghatározó jelentőségű tényezők a japán–amerikai együttműködést illetően.

---

¹¹ Telegraph: Al-Qaeda trying to spark India-Pakistan war, says Robert Gates. 20.01.2010.
<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/india/7037187/Al-Qaeda-trying-to-spark-India-Pakistan-war-says-Robert-Gates.html>.

¹² Varga Gergely: Az Egyesült Államok Ázsia-politikája: lemarad, ha kimarad. SVKI Elemzések, 2010/1.
http://193.224.76.4/download/svki/Elemzesek/2010/SVKI_Elemzesek_2010_1.pdf.

¹³ Uo.